

POSUDEK VEDOUcíHO DIPLOMOVÉ PRÁCE

NÁZEV: *Sňatkové migrace v městském prostředí: Náchod 1550–1750*

117 stran textu, seznam pramenů a použité literatury, rozsáhlá příloha: tabulky, mapy, grafy, reprodukce pramenů

AUTOR: Jan MATYSKA

VEDOUcí PRÁCE: PhDr. Jan ZDICHYNEC, Ph.D.

OPONENT PRÁCE: Prof. PhDr. Eduard MAUR, CSc.

Odevzdáno na Ústavu českých dějin FF UK v srpnu 2018.

Jan Matyska měl od počátku jasnou představu o tom, co chce ve své práci sledovat. Počáteční dobrý dojem potvrdila i jeho aktivní účast na seminářích (včetně mého semináře k církevním dějinám a raně novověké latiny). Ukázalo se dále, že Matyska se zajímá nejen o prameny, ale také o nejrůznější metodologické přístupy a je při tom nápaditý i houževnatý. Přesto jsem vedení jeho práce přijal s jistým váháním – přebíral jsem totiž studenta, který své téma formoval pod vedením v těch dobách propouštěného prof. J. Čechury. Navíc se věnoval demografickému tématu, které mi je badatelsky vzdálené. Takřka tříleté spolupráce s J. Matyskou však určitě nelituji: komunikace se studentem byla hladká – s autorem jsme průběžně konzultovali – a i pro mě přínosná a poučná. Obdivuji jeho mravenčí píli a energii, jež dokázal svému výzkumu věnovat a velmi oceňuji, že si vybral právě obtížné téma z historické demografie, kdysi na tomto ústavu dosti frekventované, v současnosti však spíše opomíjené.

Co se týče struktury práce a argumentace, nelze studii nic vytknout. Práce je členěna logicky, jednotlivé části jsou mezi sebou dobře propojeny, každý úsek náročného výkladu je stručně shrnut v krátkých dílčích závěrech. Osobně by mi bylo milejší podrobnější členění na menší úseky (např. v oblasti o integraci přistěhovalců do měst, zvláště oddíl bych věnoval úspěšným přistěhovalcům ap.), nicméně tento aspekt jsme s autorem probírali a chápu jeho přístup. Některé údaje bych přesunul spíše do hlavního textu (s. 12, pozn. 24 a 27 ap.).

Studie je výtečná též po formální stránce. Poznámkový aparát je zpracován výborně, jen tu a tam nejsou důsledně zkrácené citace. Proč nejsou v obsahu zmíněny mapy, respektive proč zde autor přílohy podrobněji nerozepisuje? Na s. 15 – chybí tečka za větou (2. odstavec) ap. **Jazyk i styl** práce je kultivovaný, byť tu a tam najdeme pravopisnou chybu¹ a někdy je výklad poněkud upovídaný. Je třeba dávat pozor na interpunkci u vět vložených, někdy naopak najdeme čárku navíc (za „migrujících jedinců“ na s. 10). J. Matyska poněkud nadužívá pasivních vazeb (s. 488 – „sňatky byly uzavírány i páry“), v anglickém abstraktu najdeme jednu Náchod, jednu Nachod. Některá slova má ve značné oblibě (s. 72: „samotné studium“, „samotná mobilita“, „demonstrující – s. 77), občas kolísá užívání zájmen „svého“/ „mého“, jindy použije špatný tvar přechodníku (s. 85, „odkazujíc“). Některé formulace jsou trochu nešťastné, jako „prostorový pohyb“ (s. 23), neužíval bych v této souvislosti moderního pojmu „přenesená správní působnost“. Kostrbaté jsou též formulace na s. 72 (sňatky neuzavřeli s městečky, ale s jejich obyvateli), s. 78 – „osoby ženichů, kteří se optikou matrik či svatebních smluv měli přiřazenit a přistěhovat do Náchoda“, s. 79: „pouze v případě pouhých 38 osob“. Zvláště ke konci práce (cca od s. 95) je patrný určitý chvat při poslední redakci. Přesto je třeba zdůraznit, že **celá studie**, ač podává nesnadnou a ne vždy záživnou materii, **je velmi čtivá**, autor prostě dokáže čtenáře vtáhnout do svého výkladu, už díky tomu, že otevírá práci individuální případovou situací, příběhem a průběžně klade otázky. Příliš se neopakují informace, jen např. o nesvéprávném Janu Václavovi Piccolominim.

Cenná je pasáž o prostoru a času na náchodském panství, poutavé je vylíčení malého města Náchoda. Autor opatrně uvažuje o „znacích městskosti“, a tím vlastně přispívá k typologii měst a samostatně se vyrovnává s tradicí úvah o různých demografických koeficientech. Matyska ve svém výzkumu valorizuje svatební smlouvy, dosud z demografického pohledu málo zohledňované. Cenná je také pasáž o hospodářských možnostech Náchoda a jeho srovnání např. s oblastmi středočeského Kouřimska (úvahy o možnostech nezemědělské obživy, koncept agrarity, kde opět Matyskův výzkum rezonuje s nejnovějším bádáním). Autor poučeně zachází i s pojmy „chalupník“, „zahradník“ z berní ruly (i když tato reflexe by snad měla být zopakována u příslušné tabulky o sociální diferenciaci).

Po stránce metodické chci zdůraznit, že autor promyšleně propojuje metodu kvalitativní a kvantitativní. Je schopen vykládat různé typy problémů, jako třeba podobu panství, uvažovat o „městskosti“ Náchoda a pak samozřejmě z různých aspektů probírat migraci. Autor se dívá na problematiku z různých úhlů pohledu, své teze neváhá prověřit různými způsoby a často nově nalézány, originálními analýzami. Snad by text ještě oživilo uvedení více citací přímo z pramenů, jež J. Matyska, jak dobře vím, používal v míře vrchovaté. Obezřetně volí tři

¹ Např. v poděkování: „rozhovory, které mi umožnili uvědomit si širší problematiky“; s. 100: „horizont, ze kterého přicházely lidé [...]“.

typy problémů, jež postihují kvalitativní rozměr sňatkové migrace – otázku integrace, kde už se dostáváme skutečně k jednotlivcům (sleduje např. majitele domů, přičemž si je samozřejmě vědom toho, jak obtížné je sledovat raně novověkého jednotlivce podle jeho příjmení a relativizuje, respektive doplňuje výsledky statistických šetření), vztahy migrantů k lokalitám původu a fungování sňatkového trhu. Lépe by měl autor vysvětlit tvrzení jako „typické opoždění východočeských oblastí“. Lze opravdu Náchod nazvat i v raném novověku jednoznačně „východočeským městem“? Víím, že královéhradečtí kolegové s tímto pojmem pracují, ovšem „východní Čechy“ by si přece jen i autor měl lépe vymezit. Jak vnímá status Kladska – je to v raném novověku sousední oblast nebo součást Českého království? (pozn. se nachází na s. 59, bylo by vhodné doplnit literaturu). Větší pozornost (ale zde mě vede vlastní badatelský zájem) bych věnoval specifickým náboženským poměrům náchodského panství doby předbělohorské. Když autor píše, že je něco diskutabilní (pozn. 352), měl by doložit, v čem.

Po stránce řemeslné bych uvítal přímou citaci Hajnalovy práce (s. 88). Přesněji je třeba definovat veřejný prostor (s. 99), vždyť k tomuto konceptu existuje již nepřehledná literatura. Formálně nedotažená je legenda u tabulky na s. 90, nenalezl jsem vysvětlení barevných polí u tabulky č. 26 a 27. Lze poznamenat, že současný badatel může nejen využívat počítačů, ale hlavně počítačových programů (s. 347, s. 76). Některé tabulky jsou poněkud nepřehledné. Autor pracuje s **nejrozmanitějšími prameny** (matriky, svatební smlouvy, městské knihy, urbáře, ale i egodokumenty, kde sleduje dobovou reflexi migrace), které obratně hledá a nachází (navzdory tomu, že např. fond velkostatku piccolominiovského je stále nepřístupný), zde lze jen znovu vyzdvihnout jeho vytrvalost. Kvalitní jsou tabulky, byť např. č. 21 by mělo připomenout hlavně odlišné chronologické kontury obou pramenných korpusů.

Úctyhodný je **seznam literatury i pramenů**² a jejich reflektovaný přehled v úvodu práce – autor přehlíží a trefně hodnotí literaturu obecnou i teoretickou, demografické studie E. Maura a jeho žáků, literaturu o městech i o náchodském regionu, dokáže se jí inspirovat a tvůrčím způsobem uplatňovat její přístupy. Přehled by snad snesl lehké zkrácení a ještě důkladnější vztažení k tématu práce (místy působí jako příručka). Jistě tu nechybí nic zásadního, kromě sborníku o rezidenčních městech.³ Více by se měly reflektovat i urbánní studie L. Klusákové, která dokázala udržet kontakt se západní historiografií i v době před rokem 1989 a v poslední době se systematictěji zabývá právě i malými městy, případně studie J. Iry (ve svém seznamu na ně autor ale nezapomněl). Autor pracuje převážně s českou, respektive německou literaturou, přičemž nezapomíná na „klasická“ díla, ale ani na nejnovější studie, jako výzkum M. Matěáčkové o snížených lidech. Vhodné by bylo zapojit i studie anglosaské či francouzské, k čemuž jistě bude mít Matyska dosti příležitostí v rámci své disertační práce – doporučuji obohatit jeho zkušenosti o pobyt např. v Osnabrücku.

Otázky a drobná nedopatření: Na s. 32 najdeme (zdá se mi) chybu v tabulce o počtu domů v prvním řádku. Opatrněji, než činí Matyska, je třeba vnímat uplatnění Koldínova práva ve městském prostředí (např. s. 96 – určitě nebylo městské právo sjednoceno roku 1579), přece jen proces byl dlouhodobější (viz např. nedávno obhájená disertace J. Pleskota). Lépe propracovat by bylo třeba srovnání norem o pohybu obyvatelstva v českých a sousedních zemích. Ustanovení broumovských benediktinů ohledně pohybu obyvatel se týká pouze polického panství? Opravdu lze měřit vzdálenosti jako přímou spojnicí bodů? – nemělo by se vymezit přesněji? Hraje nějakou roli v migraci náboženství (byli přistěhovalci i z nekatolických oblastí?)

Autor je někdy až příliš skromný, jak vyplývá např. z formulace v závěru: „práce se zaměřila“. Závěr práce je vyvážený, postihuje hlavní výsledky práce, ale možná je až příliš stručný. Výtečné jsou **také přílohy práce**. Je zřejmé, že autor je zaměřen spíše „matematicky“, „statisticky“, přesto přináší i kvalitní, samostatně zpracované mapy (byť jim chybí měřítko a nějaký orientační bod, takže např. mapa východočeských panství není příliš sdělná) a např. i edici dobového examenu poddaných (bohužel bez upřesnění, jakých edičních zásad zde užívá).

Domnívám se, že výjimečná práce J. Matysky má nesporný přínos a obecný přesah. Málokdo ze studentů si troufne ujmout se složitěho tématu z pole historické demografie, dokáže je pojmout inovativně a navíc předat sdělným jazykem. Matyska dobře vysvětluje svá východiska; v případě, že nemá pro svou tezi dostatek pramenů, postupuje opatrně, prameny nemanipuluje, obdivuhodná je jeho pracovitost a ochota jít až do nejmenšího detailu. Nabízí nový, neotřelý pohled na migrační pohyb v rámci jednoho panství a umožňuje revidovat např. i teze o tzv. druhém nevolnictví, ale např. i o vztahu mezi městem a venkovem. Požadavky kladené na diplomovou práci tato studie zcela splňuje, ba překračuje. **Navrhuji hodnotit ji známkou výborně.** Jedná se o poměrně sevřeně téma, tj. jistě by bylo vhodné práci publikovat jako celek, a to jen po dílčích, hlavně jazykových úpravách. **Pokud to současné normy ještě dovolují, navrhuji zároveň uznání práce jako práce rigorózní (PhDr.) a nepochybuji o tom, že autor svůj výzkum úspěšně rozvine v rámci doktorského studia.**

² Jen občas autorovi „utekla“ tečka, pomlčka či čárka. Vzhledem k rozsahu seznamu by nebylo od věci literaturu dále členit, např. na teoretičtější a regionální.

³ *Residenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.–17. století*, red. Petr VOREL, Pardubice 2001.

V Berlíně, dne 30. srpna 2018

PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.